

FISZ Egyesület

Közlekedésbiztonsági
tájékoztató füzet

Pedagógusok
részére

Tisztelt Nevelők, Pedagógusok!

A mindennapi közlekedés legsérülékenyebb és legveszélyeztetettebb csoportját a gyerekek képezik, köszönhetően annak, hogy életkoruknál fogva tájékozódási, észlelési és koordinációs képességeik még fejlődő szakaszban vannak, valamint, hogy még kevés tapasztalattal rendelkeznek. Helyzetük még nagyobb odafigyelést kíván, amikor kerékpárra ülnek, hiszen előbb-utóbb a forgalom önálló résztvevőivé fognak válni. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a biztonságos közlekedésre való felkészítésük minél hamarabb megkezdődjön.

A gyermekek biztonsága érdekében jól összehangolt közös munkára van szükség, hiszen a megfelelő minták kialakításában és a közlekedésbiztonsági alapelvek átadásában a szülőknek, a tanároknak, valamint a szakembereknek egyaránt meghatározó szerepe van.

Az elmúlt években számos program, intézkedés kiemelt hangsúlyt fektetett az oktatásra nevelésre, közlekedésre felkészítésre, és az élethosszig tartó tanulásra.

A jelen kiadványban ismertetett témák, módszerek, tevékenységek ehhez a munkához szolgálnak útmutatóul a pedagógusok számára – a benne foglaltak jó alapot képeznek a közlekedésbiztonsági foglalkozások ismeretanyagának és gyakorlati elemeinek felépítéséhez, legyen szó szabályismeretről, járműkezelési alapkészségekről, valamint arról, hogy veszélyhelyzetben mi a teendő.

A gyermekek biztonságos közlekedésére vonatkozó kiemelt figyelmet két tényező is indokolja. Az első, hogy a gyermekek a legveszélyeztetettebb és legvédtelenebb képviselői a közlekedésnek, másrészt pedig ők lesznek a jövő felnőtt közlekedői, gépjárművezetői.

A közlekedés

A közlekedés minden résztvevő számára odafigyelést igényel, hiszen nagyszámú, eltérő tömegű, dinamikájú eszköz és nagyon különböző morállal, ismerettel rendelkező közlekedő igyekszik egyazon térben, lehetőleg konfliktus nélküli helyváltoztatásra.

Némileg javít a helyzeten, hogy kijelölt utak, járdák, sávok, jelzőlámpák és nem utolsósorban szabályok, kialakult szokások mentén azért rendben folyik a forgalom. Ugyanakkor komoly veszélyt jelenthet, ha fenntartás nélkül elfogadjuk e rendszer hamis biztonságát, és nem vesszük figyelembe, hogy bizony közlekednek renitens szabályszegők is!

A gyermekekkel kapcsolatban tehát a feladat meglehetősen nehéz, mondhatni skizofrén: szabálykövetésre kell rábírnunk, miközben azt is tudatosítanunk kell, hogy kételkedéssel figyelje, hogy környezete valóban e szabályok szerint működik-e.

A közlekedéssel kapcsolatos témák feldolgozása történhet beszélgetés során (híradóból származó hír megbeszélésével), játék közben (kisautóval a szőnyegen, papíron rajzolva...), az úton közlekedve (a körülöttünk történő események tudatos értelmezésével).

Külön felhívjuk figyelmét a következetesség jelentőségére. A példamutatásnak e tekintetben is kiemelt szerepe van: tetteink minden esetben álljanak összhangban az elmondottakkal, a szabályokkal. Ne tanítsuk mi áthágni a szabályokat! Előfordul, hogy lustaságból, gyarlóságból áthágjuk a közlekedési szabályokat. Ez helytelen mintát ad a gyermekeknek, még ha hangsúlyozzuk is a szabályszegés kivételes voltát és személyes jelenlétünk feloldó erejét. Ennek mintájára, később a gyermekek is találni fognak feloldó körülményeket saját szabályszegésükhöz.

A gyermekek közlekedésének sajátosságai

A gyermekek közötti közlekedésének sajátos ismertetőjegyei vannak. Ezek a tulajdonságok természetesen általánosságban vonatkoznak a gyermekekre, hiszen a 0–14 évesek korosztályán belül igen jelentős eltérések lehetnek. Egyrészt egészen más sajátosságok jellemzik az óvodáskorúak, az alsó tagozatosok, valamint a felső tagozatos iskolások közlekedését, de eltérések lehetnek az azonos korúak között, sőt még az egyes nemek között is (a fiúk, továbbá a „hiperaktív” és a „lassú” gyermekek általában nagyobb kockázatoknak vannak kitéve).

A gyermekek jellemzői, hogy még nem rendelkeznek azokkal az ismeretekkel, melyek a biztonságos közlekedéshez szükségesek, továbbá a rájuk leselkedő veszélyekkel sincsenek tisztában, és általában figyelmük sem eléggé koncentrált. 6–10 éves korban még ritkán vesznek részt önállóan a közlekedésben.

Ebben a korban általában még a szülő (vagy más felnőtt) felügyelete mellett közlekednek, akár gyalogosan, akár tömegközlekedési eszközökön, akár pedig járművek utasaként. A gyermekek első járműve általában a kerékpár. A legkisebbek kedvelik a lábbal hajtható kis játékszereket, majd néhány év múlva a görkorcsolya, gördeszka, valamint a roller használata válik körükben népszerűvé (amelyek azonban nem közlekedési, hanem játék- és sporteszközök).

A gyermekekre mindenhol potenciális veszélyek leselkednek, ahol gépjármű-közlekedés van: a forgalmas vagy akár a gyéresebb forgalmú utak mentén, a kijelölt gyalogos-átkelőhelyeknél, a lakó- és pihenőövezetekben, a bevásárlóközpontok parkolóiban, a játszótérek és találkozóhelyek környezetében stb. A gyermekek biztonságos közlekedésére vonatkozó kiemelt figyelmet két tényező is indokolja. Az első, hogy a gyermekek a legveszélyeztetettebb és legvédtelenebb képviselői a közlekedésnek, másrészt pedig ők lesznek a jövő felnőtt közlekedői, gépjárművezetői.

Mindezeket túl a gyermekkorban is van még egy rendkívül fontos tulajdonsága: ez a legfogékonyabb időszak az emberi élet során, amikor a tanulás határfoka kiemelkedően magas. Ez az a tény, amire a közlekedésre nevelést alapozni lehet, és ez az, ami vissza nem térő lehetőséget jelent a helyes közlekedési magatartás kialakítása szempontjából.

A gépjárművezetőképzés folyamatához hasonlóan a gyermekeknek is meg kell szerezniük mindazokat az ismereteket és tapasztalatokat, amelyek nélkülözhetetlenek az önálló közlekedéshez, akár gyalogosként is. Természetesen az sem hanyagolható el, hogy a gyermekeket milyen környezet veszi körül, hiszen a pozitív és negatív minták egyaránt nagymértékben befolyásolják a gyermekek fejlődését. A környezet alatt szűkebb körben a szülőket és a tanintézeteket érthetjük.

A kisgyermek egészen másként gondolkodik, mint a felnőttek. Másként látják a világot, más dolgokat tartanak fontosnak és érdekesnek, mint a felnőttek, és nincs ez másként a közúti közlekedésben sem.

A gyermek számára a szülők az első számú „mintaadók”. A szülők közlekedési magatartása, személyes példamutatása jelentős mértékben meghatározhatja a gyermek közlekedési szabályokhoz való hozzáállását. Amennyiben a gyermek azt látja, hogy a szülő megtartja a közlekedés szabályait, és őt is hasonló szellemben neveli, akkor a pozitív minta tovább öröklődhet. Ellenkező esetben, amikor az óvodában vagy az általános iskolában a gyermeket a szabályos közlekedésre készítik fel, ugyanakkor hazafelé menet a szülő tiltott helyen viszi át a gyermeket az úttesten, akkor a közlekedésre nevelés hatása pillanatok alatt romba dőlhet.

A szülők (illetve a felnőttek) felelőssége a gyermekek közúti baleseti veszélyeztetettsége szempontjából is meghatározó. Az elmúlt évek adatai azt mutatják, hogy hazánkban a gyermekek a súlyos, illetve halálos sérülésüket többnyire gépjármű utasaként és nem önálló közlekedésük során (gyalogosként, vagy kerékpárosként) szerzik. A szakértők és gyermekpszichológusok általános véleménye alapján a gyermekeknek legalább tíz éves korukig szükségük van megfelelő támogatásra és felügyeletre a közúti közlekedés során. Ennek fő oka, hogy ebben a korban még nem alakultak ki azok a fizikai és szellemi képességek, amelyek által a gyermekek a saját biztonságukhoz szükséges döntéseket meg tudnák hozni.

A közlekedés gyerekszemmel

Sok szülő (illetve felügyeletet ellátó nagykorú) esik abba a tévedésbe, hogy a gyermek egy „kis felnőtt”, ezáltal túlértékelik képességeiket, vagy elhiszik a gyermekeknek, amikor kijelentik, hogy ők már tudnak magukra vigyázni. Ezáltal rendkívüli veszélynek teszik ki a gyermekeket, akikről (főleg kisebb korban) tudott, hogy:

1. általában csak egy eseményre tudnak koncentrálni
2. alacsonyabb termetük miatt nehezebben észlelhetők és maguk is kevesebbet látnak
3. a felnőttekhez képest kevésbé kiszámíthatóak
4. mozgó járművek távolságát és sebességét nem képesek pontosan megítélni
5. az érkező hangok irányát nem tudják pontosan behatárolni
6. a közlekedési környezetben végbemenő gyors változásokat nem tudják feldolgozni

A gyermekek figyelme kevésbé megosztott, közlekedésük során is sokszor a kalandot, a játékot keresik, figyelmüket teljesen elvonhatja egy-egy „érdekes” tárgy, vagy esemény, és ekkor minden biztonságérzetük megszűnhet.

A kisgyermekek testmagasságuk miatt is kevesebbet látnak a környezetből, hiszen 60–140 cm magasságban egészen más a világ: a látótér jóval szűkebb a felnőttekéénél, és több olyan akadályozó tényező merül fel, amire a felnőttek általában nem is gondolnak (a kisebb gyermekek még a járművek szélvédőüvegeit sem érik fel, így át sem tudnak látni azokon).

A 6–10 évesek már megértik a közlekedési szabályok fontosságát és szükségességét, és a számukra legfontosabb néhány szabályt általában már ismerik (hol és mikor szabad átmenni az úttesten, mit jelentenek a jelzőlámpa színei és az egyes jelzőtáblák stb.). Veszélyérzetük azonban még csekély, s jellemzően problémát jelent, ha egyszerre túl sok közlekedési ismeretet adnak át a részükre. A felső tagozatos iskolások általánosságban jóval több ismerettel rendelkeznek, ekkor már önállóan is részt vesznek a közúti forgalomban, 12 éves kortól pedig akár főútvonalon is kerékpározhatnak (a hatályos szabályok szerint fejtámaszt használva akár 50 km/h sebességgel is), ám életkoruk sajátosságaiból adódóan ekkor válnak igazán veszélyeztetetté. 14 éves korig a kerékpár a gyermekek egyetlen „legális” járműve.

A gyerekek általában szeretnek kerékpározni. A kerékpár részükről elsősorban nem közlekedési eszköz, hanem sokkal inkább játékszer, az önállóság kifejezésének és a fizikai képességek továbbfejlesztésének eszköze. A gyerekek igen gyakran kerékpároznak a járdán (több országban a KRESZ is megengedi ezt), itt azonban gyakori veszély a gyalogos elütés, a szilárd tárgynak (fának, falnak stb.) ütközés, vagy az egyéb okból, például a járműkezelés hiányosságaiból történő elesés. A 14 év alattiak veszélyeztetettségét tovább növeli, hogy a kirívó magatartásokat általánosnak, természetesnek veszik, és nem látják előre azok veszélyeit. A fiatal kerékpárosok a legveszélyeztetettebbek: energikusak, gyorsan hajtanak, ámde óvatlanok és felkészületlenek. A fiúk előszeretettel mutatják be „tudásukat” a lányok vagy éppen a kevésbé tapasztaltak előtt, míg a lányok általában körültekintőbbek, óvatosabbak és kiszámíthatóbbak.

A gyerekek a közutakra is kihajthatnak kerékpárral. Ez akár szándékuktól függetlenül is előfordulhat (pl. túl gyorsan hajtanak, vagy nem veszik észre, hogy véget ér a járda), de jellemzően a már kerékpáros tapasztalatokkal rendelkező iskoláskorúak jelennek meg járműveikkel a forgalomban. Jelentős – és a szakértők részéről rendszeresen hangzott – probléma, hogy ezeknek a gyerekek közlekedési szabályismereti szintje igen alacsony, és kerékpárosként, a közlekedés teljes jogú tagjaként egyáltalán nincsenek tisztában a biztonságos közlekedéshez nélkülözhetetlen olyan szabályokkal, mint az elsőbbségadásra, a haladásra vagy éppen a kanyarodásra vonatkozó szabályok. Kontinensünkön alapvetően mindenhol a szülők, valamint a felügyeletet ellátók felnőttekre és a pedagógusokra hárul az a fontos feladat, hogy megismertessék a gyermekekkel a közúti közlekedés szabályait, hívják fel a figyelmet a veszélyekre, s példát mutassanak a biztonságos, egyben jogkövető közlekedésre.

Nagyon fontos, hogy már a kezdetekben tudatosuljon a gyermekekben az, hogy biztonságuk olyan eszközök által is fokozható, mint például a gyermekbiztonsági rendszer, a kerékpáros fejevédő sisak, a fényvisszaverő védőmellény vagy a ruházatra illeszthető egyéb fényvisszaverő eszközök. Az előzőekben leírtak alapján a gyermekek közötti közlekedését az átlagosnál nagyobb kockázatok jellemzik, melyeknek minden közlekedőben tudatosulnia kell. A kapcsolódó ismereteknek pedig fontos (vagy inkább nélkülözhetetlen) helyük van a közlekedésre nevelésben, továbbá a gépjárművezetők képzésében.

Látni és látszani!

Rossz látási viszonyok között – főleg a téli időszakban – a sötét ruhát viselő közlekedők az autósok számára alig láthatóak, szinte beleolvadnak a környezetbe. Beszéljük meg a gyerekekkel, miért fontos, hogy jól látszódjanak, és hogyan segíthetik ezt elő! Jobban látszani élénk színű öltözékkel vagy fényvisszaverő eszközök, ruházat viselésével – láthatósági mellénnyel, neon színű ruházattal, fényvisszaverő pántokkal, priz mákkal – lehet. A KRESZ alapján a mellényt kötelező lakott területen kívül, rossz látási viszonyok között, éjszaka viselni. Nemcsak hasznosak, de divatosak is a különböző, táskára, ruhára, karokra helyezhető fényvisszaverő pántok. A gyerekek gyalogosan és kerékpáron egyaránt viselik ezeket, mert visszaverik az autólámpafényt, és a gépjárművezető hamarabb észreveszi őket. Télen, ha lehet, ne fekete vagy szürke kabátban járjanak.

A szabályok a gyerekekre is vonatkoznak

A tanulók biztonságos kerékpározásra való felkészítésének sarkalatos pontja a szabályismeret. Nem elegendő csupán az, hogy magabiztosan kezeljék a kerékpárt, hiszen ha a szabályokat nem ismerik, ugyanúgy veszélybe sodródhatnak, mintha bizonytalan járműkezelési felkészültséggel lépnének ki a forgalomba. Igaz, hogy a kerékpározáshoz – főleg gyermekkorban – semmiféle jogosítványra sincs szükség, azonban a közlekedés szabályai ugyanúgy érvényesek a gyermekekre, mint a felnőttekre. Ezért fontos, hogy megosszuk és elsajátíttassuk velük a legfontosabb közlekedési szabályokat és kerékpározási ismereteket. Az is nagyon fontos, hogy maguk a szülők is tisztában legyenek a gyerekekre vonatkozó előírásokkal. A jogszabály kimondja, hogy 12 év alatti gyermek főútvonalon nem közlekedhet, és 6 év alatti gyermeket főútvonalon tilos felügyelet nélkül hagyni. Ezek mellett számos további írott és íratlan szabály létezik, amelyeket mindig szem előtt kell tartani.

Hol szabad kerékpározni?

Kerékpárúton, kerékpársávon, nyitott kerékpársávon

Ha az út mellett vagy az úton van kerékpárút vagy kerékpársáv, akkor csak azokon szabad kerékpárral közlekedni. A kerékpársáv és a nyitott kerékpársáv az úttest jobb szélén található. A kettő között az a különbség, hogy a nyitott kerékpársávot más járművel is igénybe vehetik, pl. kanyarodáskor.

Gyalog- és kerékpárúton, gyalogos-kerékpáros zónában

Az ilyen táblával jelölt helyen kötelező igénybe venni a kerékpárosok számára kijelölt utat, zónát, az úttesten csak akkor szabad közlekedni, ha az előbbieket rendeltetésszerű használata nem lehetséges. Viszont fontos, hogy nagyon figyelmesek és türelmesek legyünk a gyalogosokkal, hiszen ők ugyanolyan joggal használják az utat, mint a kerékpárosok. Gyalog- és kerékpárúton az egyik oldal a gyalogosoké, a másik a kerékpárosoké, de akkor se legyünk türelmetlenek, ha a gyalogosok véletlenül a mi sávunkba tévednek, hanem kérjük meg illedelmesen őket, hogy hagyjanak nekünk is helyet!

Úttesten

Ha nincs kerékpárút, kerékpársáv az út mellett, és tábla nem tiltja, akkor az úttest jobb szélén szabad kerékpározni, többsávos úton a külső sávban. Figyelem! Főútvonalon csak az a gyermek tekerhet, aki már elmúlt tizenkét éves!

A kerékpár tartozékai

A KRESZ szerint vannak olyan tartozékok, amelyekkel kötelező felszerelni a kerékpárt. Ezek mind a biztonságot szolgálják, vészhelyzetben akár meg is menthetik a közlekedőt attól, hogy balesetet szenvedjenek.

Kötelező tartozékok

- két, egymástól függetlenül működő fék
- fehér színű első lámpa
- piros színű hátsó lámpa
- piros színű hátsó prizma
- az első keréken legalább 2 db borostyánsárga küllőprizma vagy fehér fényvisszaverő, körgyűrű felület
- csengő

Ajánlott tartozékok

A kötelezőeken túl vannak még más olyan tartozékok, amelyek ugyan nem kötelezőek, de szintén a gyermek hasznára válhatnak, ha a kerékpárjukat felszerelik vele.

- borostyánsárga színű prizmák a pedálon
- szélességjelző
- visszapillantó tükör
- sárvédők
- pumpa és pumpatartó
- italtartó és kulacs
- lakat
- gumijavító készlet (ragasztókészlet, gumileszedő)
- szerszámkészlet.

Elengedhetetlen kiegészítők

A kötelező tartozékok ellenőrzésén túl szintén nagyon lényeges, hogy felhívjuk a diákok figyelmét azokra a kiegészítőkre, amelyek elengedhetetlenek a testi épségük megóvása érdekében:

- bukósisak – védi a fejet a sérüléstől;
- fényvisszaverő ruházat – segíti az autósokat abban, hogy észrevegyék a gyerekeket (sötétedés után, lakott területen kívül sötétben vagy egyéb rossz látási viszonyok között, pl. ködben nagyon fontos, hogy ilyet viseljenek!); fontos tudni továbbá, hogy a KRESZ előírása alapján a kerékpárt hajtó személynek éjszaka és rossz látási viszonyok között lakott területen kívül fényvisszaverő mellényt (ruházatot) kell viselnie;
- biciklis kesztyű – megakadályozza a gyermek kezének a csúszkálását a kormányom, illetve elesés esetén védi a tenyeret.

A bukósisak

A kerékpáros fejevédő életmentő lehet, baleset esetén komoly védelmet jelent a fejnek, éppen ezért hangsúlyoznunk kell a gyerekeknek, hogy a viselése elengedhetetlen, sőt, akár példákat is hozhatunk, hogy a hivatásos biciklisták is, függetlenül attól, hogy milyen ágban versenyeznek, mind bukósisakot viselnek. Érdeemes azt is észben tartani, hogy egy bizonyos esetben a KRESZ is kötelezővé teszi a kerékpáros fejevédő használatát, mégpedig lakott területen kívül, 40 km/óránál nagyobb sebesség esetén.

